

ADOLF BIBIČ

Objektivno in normativno v politologiji

I

Politologija je med tistimi družbenimi vedami, za katere je problematika razmerja med objektivnim in normativnim še posebno pomembna. Na to vplivajo tudi njena zgodovinska zakoreninjenost, njena dejanska vezanost na pomembne sklope interesov v družbi kot tudi njeno učinkovanje na družbo in politiko.

Za sodobno politično znanost se na splošno več ne postavlja dilema, ki je bila tako pogosta v času razcveta behavioralizma v 50. in začetku 60. let: ali čisto objektivna ali normativna politična znanost. To dilemo je politična znanost po svetu v glavnem premagala. K temu so prispevali številni družbeni in politični vzroki, na to pa je vplivala tudi poglobljena razprava o epistemoloških in socioloških problemih družboslovja in o politični znanosti v 60. in 70. letih. Ta razprava se nadaljuje vse v naše dni, ko postaja – posebej zaradi družbenih kriz in nove vloge in odgovornosti znanosti – znova pereča.

Rezultat te razprave je, če ga grobo označimo, da tudi v politični znanosti ni utemeljeno delati neprehodnih prepadov med vrednostnimi premisami, sistemom znanstvenih izjav in med učinkovanjem (uporabo) znanstvenih raziskovalnih izsledkov:

a) Vrednostne baze, pa najsi gre za njihovo subjektivno, tematsko ali spoznavno-instrumentalno naravo, nujno delujejo (ne logično, marveč praktično-empirično) na vsebino znanstvenikovih izjav.

b) Ugotovitve, do katerih se dokoplje znanost, so praktično-normativno relevantne, če se le nanje navezujejo realni družbeni interesi: če torej v njih lahko najdemo oporo za oblikovanje svojih stališč in ravnanj kolektivni in individualni družbeni in politični akterji. Iz tega pa sledi, da je normativnost v smislu učinkovanja znanstvenih izjav na družbeno prakso oziroma v smislu učinkovanja družbene prakse na vsebino znanstvenih izjav sestavina družbene in tudi politične znanosti, s katero moramo nujno računati.

V obravnavanju t. i. vrednot osvobodjene politične znanosti (valuefree political science) se ne smemo torej omejiti na dualizem normativnih in indikativnih izjav, ker je tudi v politični znanosti normativnostna problematika mnogo širša. Tudi indikativne izjave, kolikor so »obremenjene« s prejšnjim vplivom raziskovalčevih odločitev (npr. pri izboru problematike, konceptov in teorij, metod pojasnjevanja političnih procesov), ali kolikor dejansko vplivajo na obnašanje interesentov, imajo normativni učinek.

c) Zapleteni odnos objektivnosti-normativnosti v družbenih in političnih vedah izpričuje, da je politična znanost nujno vrednostno angažirana, da ni in ne more biti »nevtralna«, niti takrat ne, kadar bi si za to najbolj zavestno prizadevali.

Toda ta razprava tudi dokazuje, da je samo spoznanje, da je politična znanost

nujno vrednostno angažirana, sicer pomemben, vendar ni temeljni pogoj za konstituiranje politične znanosti. Je pomemben, ker razkriva neutemeljenost pretenzij zagovornikov vrednostno čiste politične znanosti, da lahko obstoji politična znanost, ki ne bi imela normativnih prvin, s čimer naravo znanstvenosti omejuje samo na eno paradigmo. Je pomemben, kolikor prepričljivo opredeljuje predmet politične znanosti ne samo empirično-deskriptivno (kot fenomen oblasti), marveč ga obravnava tudi z gledišča kritike vsakovrstnega zatiranja in težnje po emancipaciji (Bay, 1981). Je pomemben, kolikor postavlja v samo jedro politike problem oblikovanja skupnih (občih) interesov in zastavlja problem organske svobode (oblikovanje svobodne individualnosti posameznikov in asociacij v svobodni skupnosti) kot temeljno vprašanje politike.

II

Če je spoznanje, da je normativnost nujna sestavina sodobne politične znanosti bistvenega pomena, pa je temeljni pogoj politične znanosti kot znanosti njena objektivnost (ob vsej zapleteni zgodovinski naravi te kategorije in ob vsej njeni vezanosti in prežetosti z normativnostjo). Poudarjanje objektivnostne problematike (v povezanosti z njeno normativnostjo) je posebej pomembno za politično znanost, ki je pod izrazitim bremenom normativnosti, ki jo sili v normativizem (ki ga ne smemo zamenjati z normativnostjo), ki je ena izmed njenih resnih šibkih točk. Razloge za normativistične tendence v politični znanosti pri nas je treba videti:

- v zgodovinskih, okoliščinah in v disciplinarnem poreklu nastanka politične znanosti;
- v hitrem spreminjanju normativnih okvirov politike in v hipertrofiranju »empiričnega« normativizma;
- v pomanjkanju empirične tradicije družboslovnega raziskovanja pri nas;
- v relativno pozni institucionalizaciji politične znanosti in v pomanjkanju temeljite začetne metodološke avtorefleksije in
- v negativnih učinkih političnega pragmatizma.

Kakorkoli bo politična znanost zmerom nujno ohranila svoje prvine normativnosti, pa je pred njo odprto predvsem vprašanje, kako poglobljati spoznavanje dejanskih (objektivnih) odnosov v političnem življenju naše dežele in sodobnega sveta.

Zavestnejšo usmeritev k objektivnosti zahtevajo od politične znanosti med drugim tale dejstva:

- Velik razkorak med normativnim in dejanskim v naši družbi, ki terja globlje raziskave funkcioniranja političnih in samoupravnih institucij;
- Družbena kriza, ki bistveno vpliva na zaupanje ljudi v učinkovitost sistema, da lahko premaga krizo;
- Rezultat dolgoletne samoupravne vzgoje, ki v večji meri subjektivizira samoupravne subjekte;
- Nastajanje novih kolektivnih subjektov, ki spreminjajo dosedanje družbeno-politično arenno;
- Novi problemi v razvoju federalizma in težave v oblikovanju skupnih interesov oz. priznavanju posebnih nacionalnih interesov;
- Imperativi novega znanstveno-tehnološkega razvoja;
- Čedalje večja interdependenca naše družbe in sodobnega sveta oziroma problem premagovanja njene ekonomske odvisnosti;
- Spremembe v značaju sodobne politike;

- Nova vloga »subjektivnih sil«, ki jo zahteva današnji čas;
 - In sploh potreba po globljih institucionalnih spremembah družbenopolitičnega sistema, ki jih ni mogoče izpeljati brez temeljitih raziskav obstoječega stanja.
- Usmeritev k večji objektivnosti nalaga politični znanosti zlasti te zahteve:
- Izostreno metodološko zavest o kriterijih znanstvene objektivnosti in njihovo uporabo v raziskovalni praksi;
 - Optimalno povezovanje teoretičnega in empiričnega raziskovanja;
 - Jasno razlikovanje med političnim (ideološkim) in znanstvenim političnim diskurzom in o njuni dialektiki;
 - Odprtost do znanstvenih dosežkov sodobne svetovne politologije, pripravljenost, sposobnost in možnost za njihovo (kritično) integracijo v raziskovalni proces.

III

Toda tudi (tehnična) objektivnost sama ni zadostna za presojo politične znanosti. Teorij in raziskav ne ocenjujemo samo po njihovi pojasnilni moči, marveč tudi glede na njihovo vlogo v premagovanju izkoriščanja, zatiranja in v emancipaciji človeka, razredov, narodov. Spoznavni proces je tudi v politični znanosti pogojen (v pozitivni ali v negativni smeri) s tradicijo, z okoljem in z osebnimi lastnostmi raziskovalca, hkrati pa tudi vpliva na družbene odnose.

Kakorkoli je torej nujna usmerjenost politične znanosti k objektivnosti, toliko je tudi bistveno, da se raziskovalec zaveda pomena normativnega vidika politične znanosti in da prevzema odgovornost za raziskovalne odločitve v vsem raziskovalnem procesu.

»Objektivno« lahko raziskujemo popolnoma postranske probleme, ali pa celo prispevamo k popolnoma antihumanim ciljem (npr. objektivno raziskovanje za množično uničevanje ljudi – bakterioloških sredstev). »Objektivne« raziskave lahko prispevajo tako k povečanju zatiranja kot k emancipaciji. Zaradi tega pa načelo objektivnosti ne neha biti temeljno načelo družbene in politične znanosti in zaradi tega tudi ne sme izgubiti tistega primarnega pomena, ki ga tukaj zagovarjamo. Vendar pa je, mislim, ravno skladna povezanost objektivnosti-normativnosti tisti notranji imperativ humanistične kritično usmerjene politologije in družbene znanosti sploh, ki kljub svojim številnim problemom in skritim zankam predstavlja jedro raziskovalne strategije tako nasproti nezgodovinskemu normativizmu kot nasproti detajlističnemu empiricizmu. Res je, da normativnost, če ni oprta na trdna dejstva, hitro zapelje raziskovalca v subjektivizem abstraktnega najstva; res pa je tudi, da se (tehnična) objektivnost, ki je ne spodbuja emancipacijski interes, lahko kaj hitro izgubi v noči irelevantnosti. Odgovorni raziskovalec torej ni samo raziskovalni tehnik, marveč je oziroma mora biti intelektualec (strokovnjak + politik, kot je dejal A. Gramsci).

IV

S stališča razvoja politične znanosti, ki ji je objektivnost temeljno izhodišče, normativnost pa nujni sestavni del, se zdi, da bi odgovorna politika razvoja politične znanosti morala upoštevati, med drugim, te razsežnosti:

1. Elaboracijo koncepta politike, ki bi zajel tako tradicionalno vsebino tega pojava (problem družbene moči oziroma politične oblasti) kot tudi to, da je politika tudi »svoboda ali pravičnost ali kakršnakoli vizija boljše družbe« (Ch. Bay). Takšen koncept (socialistične) oblike politike je toliko bolj potreben v času krize, ki oživlja stare sindrome o politiki kot zgolj »umazani pesmi«.

2. Takšen koncept politike zahteva novo osmišljanje pomena koncepta samoupravljanja z njegovega vsebinskega, genetičnega in funkcionalnega vidika. To osmišljanje je potrebno ne samo zaradi krize dosedanjih oblik samoupravljanja, marveč tudi zaradi tega, ker je samoupravljanje, povezano z imperativi znanstvenotehnične revolucije, bistveni aspekt demokracije, socialistične družbe in transformacije politike v njej.

3. Politična znanost mora obnoviti digniteto skupnih in splošnih interesov. Oblikovanje skupnih (splošnih) interesov pa je lahko le rezultat ustvarjalne sinteze med avtonomno izraženimi (legitimnimi) posebnimi interesi, med spoznanji znanstvenih raziskav in med odgovorno usmerjevalno vlogo subjektivnih sil. To načelo je posebno pomembno pri povezovanju nacionalnega in razrednega interesa.

4. Eno od temeljnih vprašanj politične znanosti – ne samo pri nas, marveč tudi v sodobnem svetu – je razmerje med konsociativnim in večinskim načelom političnega odločanja. Ni treba poudarjati, kako pomembna je ta tematika za politično znanost s stališča samoupravne perspektive in večnacionalnega federalizma.

5. Politična znanost se mora soočiti z implikacijami, ki jih ima zanjo nova znanstveno-tehnična revolucija. Ne gre samo za nove spoznavne instrumente, ki jih s tem pridobiva, marveč predvsem za spremenjene razmere, v katerih delujejo kolektivni politični akterji, za nove možnosti, da se z modernimi sredstvi komunikacij politični procesi demokratizirajo in racionalizirajo, ali pa se v novih centrih odločanja še bolj odtujijo od nominalnih nosilcev oblasti in upravljanja.

6. Vzporedno s krizo »stare« (državno-partijske, »predstavniške«) politike se po vsem svetu kaže, kot njen sestavni del, tudi kriza klasičnih državnih in partijskih institucij, zlasti kriza njihove reprezentativnosti in racionalnosti, pa hrati njihove legitimnosti in finančne sposobnosti (finančna kriza). Desno konservativne sile iščejo izhod iz krize v zmanjševanju demokratične participacije, levo usmerjene pa v novih oblikah demokratičnega upravljanja in predstavnštva, ki pa tudi implicira kritiko negativnih učinkov birokratizacije. Politična znanost bi morala v večji meri razvijati komparativno analizo pozitivnih izkušenj in krize predstavnštva. Posebej pa bi v tem sklopu osvetljevala novo problematiko subjektivnih sil in vlogo sodobne države.

7. Eden izmed osrednjih tematskih sklopov in problemov politične znanosti pri nas je problematika razvoja demokracije kot pluralistične demokracije za socializem in v socializmu.

Ta problematika zaobsega zlasti tale vprašanja:

– Konceptualizacija dialektike civilne družbe in države; delovna družba in politika; ekonomska, socialna, politična demokracija kot vidiki integralne demokracije;

– Pravice, svoboščine in odgovornost v socialistični demokraciji; toleranca; »pozitivna« in »negativna« svoboda; nova vloga individua – delovnega človeka in občana, rehabilitacija političnega državljanja, z vsemi vidiki novega državljanstva;

– Elaboracija vloge, racionalizacije in demokratizacije države v socializmu; dialektika obćedruženih in razredno-slojevskih interesov v državi; problem socialistične pravne države; človek in država;

– Civilna družba, samoupravljanje, družbena moč, politična oblast;

– Formiranje, vloga rekrutacije, rotacija in odgovornost in kontrola upravljal-skih sestavov v državi in družbi;

– Modernizacija družbeno-političnih organizacij in fenomen razvoja novih političnih asociacij;

– Vloga asociacionizma, družbenih gibanj in pobud v socialistični demokraciji;

- Socialni, samoupravní in politíčni pluralizem in problem demokracije; strankarski, nestrankarski pluralizem, asociacijski pluralizem in asociacijska demokracija;
- (Socialistična) javnost in družbena kritika v socialistíčni demokraciji; politíčna vloga in odgovornost medijev; problem opozícije v socializmu;
- Socialno-demografski aspekti socialistíčne demokracije;
- Tradícije, obíčaji, politíčna kultura in socialistíčna demokracija;
- Narodi med nujnostjo emancipacije in integracije;
- Mednarodno okolje in socialistíčna demokracija (pritisk zaostalega in izzivi razvitega mednarodnega okolja); vključevanje v Evropo in v razviti svet;
- Družbena in politíčna patologija in socialistíčna demokracija;
- Sodobna teorija krize, kriza države in kriza politike;
- Socialistíčne demokracije, deblokada, motivacija in mobilizacija;
- Obrambni mehanizmi socialistíčne demokracije;
- Demokracija in informacijska družba; demokracija, znanje in znanost; ekspertno in laično v socialistíčni demokraciji; rekonstrukcija demokracije na prehodu v XXI. stoletje;
- Demokracija, federacija, enakopravnost narodov in ljudi;
- Demokracija in komunikacijska revolucija – demokracija kot tehnika in demokracija kot cilj – nove možnosti neposredne demokracije.

Ni treba posebej poudarjati, da se tudi (in zlasti) v problematiki demokracije, ki smo jo navedli, tesno prepletata dialektika objektivnega in normativnega. Res ne v nekem poljubnem razmerju, vendar pa celo v optimalni povezavi obeh elementov, ki je bolj ideal kot stvarnost, vedno ostaja napetost med objektivnim in normativnim, med demokracijo kot »vladavino ljudstva« in demokracijo kot »vladavino v imenu ljudstva«. Popolna »istovetnostna demokracija«, t. j. demokracija, kjer ni razlike med vladajočimi in vladanimi, je ideal, h kateremu mora težiti (socialistična) politíčna znanost in praksa. Toda ker ta ideal verjetno ne bo nikoli v celoti dosežen, ker je »prehodno obdobje« do njega neskončno daleč, mora politíčna znanost posvetiti dokaj več pozornosti kot doslej fenomenu politíčne oblasti; njene demokratizacije in kontrole in torej tudi volilni demokraciji, politíčnemu pluralizmu, vlogi tekmovanja in sodelovanja v politíčnem življenju ter oblikovanju skupnosti ob priznavanju in pravici do različnosti in drugačnosti.

LITERATURA:

- Albert, H., »Wertfreiheit als methodisches Prinzip, v: Erwin von Beckerath (ur.), *Probleme der normativen Ökonomik und der wirtschaftspolitischen Beratung*, Berlin 1963, str. 32–63.
- Almond, G. A., »Politics, Science, and Ethics«, *APSR* 1946, str. 283–293.
- Andrews, W., (ur.), *International Handbook of Political Science*, Greenwood Press, Westport, London 1982.
- Baker, K. L., »A Note on Behaviorists and Post-Behaviorists in Contemporary Political Science«, v: *PS* 1972, str. 271.
- Bay, Ch., »Politics and Pseudopolitics: A Critical Evaluation of Some Behavioral Literature«, v: *SPSR* 1965, str. 39–51.
- Beard, Ch. A., »Political Science«, v: Wilson Gee (ur.), *Research in the Social Sciences – Its Fundamental Methods and Objectives*, New York 1929, str. 269–291.
- Beetham, David, *Max Weber and the Theory of Modern Politics*, Georg Allen, London 1974.
- Beyme, K. v. B. *Die politischen Theorien der Gegenwart*, 4. Aufl. München 1980.
- Bibič, A., »Yugoslavia«, v: Andrews, W. (ur.), *International Handbook of Political Science*, Greenwood, Westport, London 1982.
- Brecht, A., *Political Theory*, Princeton 1959.
- Cerroni, U., *Politica*, NSI, Roma 1986.

- Connolly, W. E.-Gordon, Glen, *Social Structure and Political Theory*, D. C. Heath and Company, Lexington itd. 1974.
- Dallmayr, F., *Language and Politics*, Notre Dame University Press, Notre Dame, 1984.
- Easton, D., »The New Revolution in Political Science«, v: APSR 1969, str. 1051-1061.
- Falter, W. Jürgen, *Der »Positivismusstreit« in der amerikanischen Politikwissenschaft*, Westdeutscher Verlag, Opladen 1982.
- Flechtheim, O. K., »Zum Wertproblem in der Politik«, PVS, 1/1964, str. 188-192.
- Gramsci, Civilna družba, država (ur. A. Bibič), Komunist, Ljubljana 1987.
- Grosser, A., *Au nom de quoi? Fondements d'une morale politique*, Seuil, Paris 1969.
- Gunnell J. G., *Between Philosophy and Politics. The Alienation of Political Theory*, The University of Massachusetts Press, Amherst 1986.
- Keane, J. (ur.), *Civil Society and State*, Verso, London-New York, 1988.
- Kirn, A., *Znanost v družbenovrednotnem svetu*, DE, Ljubljana 1988.
- Lamounier, B. (ur.), *A ciência Política nos Anos 80*, Editora Universidade de Brasília, Brasília 1982.
- Landau, M., »Comment - On Objectivity«, v: APSR 1972, str. 846-856.
- Lindblad, I., *Om den politiska vetenskapens grunder*, Almqvist - Nikols, Stockholm 1972.
- Macpherson, C. B., »World Trends in Political Science Research«, v: APSR 1953, str. 427-499.
- Mayntz, R. (ur.), *Implementationsforschung*, Köln 1980.
- McCoy, Ch. A., Playford, J., (ur.), *Apolitical Politics - A Critique of Behavioralism*, New York 1967.
- Milič, V., *Sociologija saznanja*, Veselin Masleša, Sarajevo 1986.
- Mills, C. W., *The Sociological Imagination*, New York 1959.
- Narr, W. D.: *Einführung in die moderne politische Theorie*, Bd. I: Theoriebegriffe und Systemtheorie, Stuttgart 1969.
- Naschold, F. (ur.), *Arbeit und Politik*, Campus, Frankfurt a. M.-New York 1985.
- Röhrich, W. (Unter Mitwirkung von W.-D. Narr.), *Politik als Wissenschaft*. Ein überblick, Westdeutscher Verlag, Opladen 1986.
- Sartori, G., *Elementi di teoria politica*, Mulino, Bologna 1987.
- Shapiro, M., *Language and Politics*, Basil Blackwell, Oxford 1984.
- Spragens, T. Jr., *The Dilemma of Contemporary Political Theory*, Dunellen, New York 1973.
- Strauss, L., »What Is Political Philosophy?« v: The Journal of Politics 1957, str. 343-355.
- Taylor, Ch., »Neutrality in Political Science«, v: Laslett, P. and Runciman, W. G. (ur.), *Philosophy, Politics and Society*, Oxford 1969.
- Teorija in praksa, št. 7-8/1985, str. 786-971 (Tematski poudarek na politični znanosti v Jugoslaviji in v svetu)
- Trent, J., »Faktorji, ki vplivajo na razvoj politične znanosti v Kanadi, Teorija in praksa, št. 1-2/1988, str. 22-36.
- Wolfe, A., McCoy, Ch. A., *Political Analysis - An Unorthodox Approach*, New York 1972.